

Toegepaste Taalwetenschap in Artikelen 82, Jaargang 2009, nummer 2, pp. 45-56.

VRAGEN STELLEN IN HET FRANS: HET GEDRAG VAN NEDERLANDSE T2-LEERDERS¹

Petra de Wit, Jenny Doetjes & Stella Gryllia, Leiden University Centre for Linguistics

1 *Introductie*

Het Frans is een taal waarin op veel verschillende manieren een vraagwoordvraag gesteld kan worden, zoals de voorbeelden in (1) laten zien. In het Nederlands is er eigenlijk maar één mogelijkheid. Het zinsdeel dat bevraagd wordt, en dus een vraagwoord bevat, wordt naar voren geplaatst, het verbogen werkwoord komt op de tweede plaats (V2), dan volgt het subject en (eventueel) de rest van de zin, zoals in (2).

(1) a.	A quelle heure est venue Petra?	stilistische inversie (SI)
b.	A quelle heure est-elle venue?	pronominale inversie (PI)
c.	A quelle heure Petra est-elle venue?	complexe inversie (CI)
d.	Petra est venue à quelle heure?	in situ-vraag (<i>in situ</i>)
e.	A quelle heure Petra est venue?	vooropplaatsing (Vo)
f.	A quelle heure est-ce que Petra est venue?	<i>est-ce que</i> -vraag (<i>e-c q</i>)
(2)	Hoe laat is Petra/ze gekomen?	V2

De Nederlandse woordvolgorde is in sommige gevallen ook mogelijk in het Frans, maar niet altijd. Een Nederlandse T2-leerder die zonder meer de Nederlandse regels toepast in het Frans, heeft daar soms succes mee, maar soms ook niet. In het eerste geval spreekt men van positieve transfer, en in het tweede van negatieve transfer.

De vraag hoe Nederlandse T2-leerders vraagzinnen leren in het Frans wordt uitgebreid behandeld door Hulk (1996). Hulk heeft een aantal experimenten uitgevoerd, waarbij de proefpersonen gevraagd werd grammaticaliteitsoordelen over diverse (grammaticale en ongrammaticale) vraagzinnen in het Frans te geven. De Wit (2008) heeft een pilot-experiment uitgevoerd om uit te zoeken of Hulk's bevindingen bevestigd worden in een productie-experiment. In dit artikel geven wij een overzicht van haar onderzoek en de belangrijkste conclusies. De centrale vraag is of eigenschappen van het Nederlands zijn terug te vinden in het Frans van de Nederlandse T2-leerders.

¹ We willen Johanneke Caspers bedanken voor haar hulp bij de experimentele opzet van het onderzoek, en voor haar commentaar op een eerdere versie van het artikel. Ook hebben we dankbaar gebruik gemaakt van het commentaar van de redacteuren van TlWiA. Daarnaast willen we alle proefpersonen bedanken voor hun medewerking aan het experiment.

De structuur van het artikel is als volgt. Sectie 2 geeft een overzicht van de belangrijkste data. In deze sectie wordt duidelijk op welke punten het Frans en het Nederlands op elkaar lijken, dan wel van elkaar verschillen. Ook worden de resultaten van Hulk beschreven. Op grond van deze informatie kan de onderzoeksvraag in meer detail gesteld worden in sectie 3. Sectie 3 bevat daarnaast een beschrijving van het experiment uitgevoerd door De Wit (2008) en een overzicht van de belangrijkste resultaten. In sectie 4 worden de resultaten besproken en vergeleken met die van Hulk.

Hoewel bij beide experimenten de proefpersonen vergelijkbaar zijn (eerstejaars studenten Frans aan respectievelijk de UvA (Hulk) en Leiden (De Wit)), zijn de resultaten van de experimenten op een aantal punten sterk verschillend. De uitkomsten van De Wit maken het zeer aannemelijk dat positieve transfer een rol speelt. Daarnaast laten de data zien dat T2-leerders mogelijk in staat zijn negatieve transfer uit te filteren.

2 Achtergrond

In (4)-(6) wordt een overzicht gegeven van de verschillende types mogelijke en onmogelijke vraagzinnen in het Frans (F) met de daaraan corresponderende Nederlandse (NL) zinnen die voor positieve of negatieve transfer kunnen zorgen. Hierbij kan een onderscheid gemaakt worden tussen drie categorieën, afhankelijk van de manier waarop transfer een rol kan spelen: 1) positieve transfer, 2) positieve en negatieve transfer en 3) geen (duidelijke) transfer. In de eerste categorie valt pronominale inversie (PI). In pronominale inversie komt de positie van het (pronominale) subject altijd overeen met de positie van het subject in het Nederlands. Dit kan geïllustreerd worden aan de hand van de voorbeelden in (3):

- (3) a. A quelle heure viendra-t-elle ?
(positieve transfer: Hoe laat komt ze?)
b. A quelle heure est-elle venue ?
(positieve transfer: Hoe laat is ze gekomen?)

Stilistische inversie (SI) valt in de tweede categorie. In zinnen met een simpele werkwoordsvorm (dus zonder hulpwerkwoord) komt de volgorde in SI overeen met een V2 volgorde (4a). In geval een complex werkwoord wordt gebruikt, komt SI echter niet overeen met het Nederlands (4b). Het gebruiken van de V2 volgorde in het Frans leidt in dat geval bovendien tot een ongrammaticale zin (4c). Het subject in stilistische inversie is altijd lexicaal (voor een overzicht van de verdere eigenschappen van SI, zie Kampers-Manhe et al. 2004).

- (4) a. A quelle heure viendra Petra ?
(positieve transfer: Hoe laat komt Petra?)
b. A quelle heure est venue Petra ?
(geen transfer/volgorde onmogelijk in NL)
c. *A quelle heure est Petra venue ?
(negatieve transfer: Hoe laat is Petra gekomen?)

Tenslotte zijn er een aantal structuren in het Frans die niet mogelijk zijn in het Nederlands: complexe inversie (CI) in (5a), vooropplaatsing (Vo) in (5b) en vragen met *est-ce que* (*e-c q*) in (5c). Daarnaast is het in het Frans mogelijk om een zogenoemde *in situ*-vraag te stellen (5d). Dit type vraag kan in het Nederlands wel gebruikt worden, maar alleen als een echovraag. Merk op dat in alle vragen in (5) het subject ofwel pronominaal ofwel lexicaal kan zijn, behalve in de complexe inversie, waarin het subject altijd lexicaal is.

- (5) a. A quelle heure Petra est-elle venue ?
 (geen transfer/ structuur onmogelijk in NL)
 b. A quelle heure Petra/elle est venue ?
 (geen transfer/ volgorde onmogelijk in NL)
 c. A quelle heure est-ce que Petra/elle est venue ?
 (geen transfer/ structuur onmogelijk in NL)
 d. Petra/elle viendra à quelle heure ?
 (lastig geval : in NL alleen echovraag)

De data worden nog eens systematisch weergegeven in tabel 1, waarin een verschil wordt gemaakt tussen gebruik van pronominale en lexicale subjecten, die in het Frans een verschillende distributie hebben. Ook wordt een onderscheid gemaakt tussen zinnen met een complexe werkwoordsvorm en een simpele werkwoordsvorm. Zoals een vergelijking tussen stilistische inversie in het Frans met Nederlandse vraagzinnen laat zien, is de positie van een lexicaal subject in zinnen met een complexe werkwoordsvorm cruciaal: een pronomen kan in beide talen tussen het verbogen werkwoord en de rest van het gezegde komen te staan, terwijl een lexicaal subject in het Frans achter het voltooid deelwoord komt te staan en in het Nederlands ervoor (vergelijk (3) en (4)).

Tabel 1. *Woordvolgordes voor vraagzinnen in het Nederlands (NL) en in het Frans (F)*²

	woordvolgorde			NL	F	transf.	zin
<i>wh</i>	V	S-pr		ok (V2)	ok (PI)	pos	(3a)
<i>wh</i>	aux	S-pr	V	ok (V2)	ok (PI)	pos	(3b)
<i>wh</i>	V	S-lex		ok (V2)	ok (SI)	pos	(4a)
<i>wh</i>	aux	V	S-lex	*	ok (SI)		(4b)
<i>wh</i>	aux	S-lex	V	ok (V2)	*	neg	(4c)
<i>wh</i>	S-lex	aux	S-pr	V	*	ok (CI)	(5a)
<i>wh</i>	S-pr/lex	(aux)	V	*	ok (Vo)		(5b)
<i>wh</i>	<i>est-ce que</i>	S-pr/lex	(aux)	V	*	ok (<i>e-c q</i>)	(5c)
S-pr/lex	V	<i>wh</i>		*	ok (<i>in situ</i>)		(5d)

² De volgende afkortingen worden gebruikt: NL=Nederlands; F=Frans; wh=de constituent die het vraagwoord (*wh*-woord) bevat; aux=hulpwerkwoord; S=subject; pr=pronominaal; lex=lexicaal; V=werkwoord (verbogen, infinitief of voltooid deelwoord); V2=verb second; PI=pronominale inversie; SI=stilistische inversie; CI=Complexe Inversie; Vo.=vooropplaatsing; *in situ*.=*in situ*-vraag; *e-c q*=vraag geïntroduceerd door *est-ce que*; pos=positieve transfer; neg=negatieve transfer.

Uit de grammaticaliteitsoordelen van de proefpersonen van Hulk blijkt dat ze moeite hebben met de ongrammaticaliteit van zinnen zoals (4c), terwijl V2 in declaratieve zinnen weinig problemen geeft. Zinnen van het type (6a) worden door zeer weinig studenten (6-10%) grammaticaal gevonden, maar 60% denkt dat (6b) grammaticaal is:

- (6) a. *Hier a Jean mangé des fraises (6-10% OK)
 b. *Où a Jean mangé des fraises (60% OK)

Dit laat zien dat de proefpersonen in vraagzinnen eerder de neiging hebben om de V2 structuur te gebruiken dan in declaratieve zinnen. Hulk laat verder zien dat pronominale inversie (3) en complexe inversie (5a) altijd correct herkend worden als grammaticale zinsstructuren in het Frans.

De proefpersonen hebben echter wel problemen stilistische inversie en vooropplaatsing. Beide grammaticale zinnen in (7) worden maar door 40% van de proefpersonen grammaticaal gevonden.

- (7) a. Quand est parti le train ? (40% OK)
 ‘Wanneer is de trein vertrokken?’
 b. Pourquoi Jean mange des fraises ? (40% OK)
 ‘Waarom eet Jean aardbeien?’

Hulk neemt aan dat 60% van haar proefpersonen ervan uitgaat dat het Frans in vraagzinnen een V2-volgorde moet hebben. Ze moeten nog leren dat pronominale subjecten en lexicale subjecten zich in dit opzicht verschillend gedragen (voor de theoretische uitwerking van dit voorstel binnen het Principes en Parameters-model, zie Hulk 1996).

3 Een productie-experiment: De Wit (2008)

Een van de vragen in literatuur over tweedetaalverwerving is welke kennis de T2-leerder gebruikt bij het verwerven van een tweede taal, en de rol die daarbij gespeeld wordt door Universele Grammatica (UG). Epstein, Flynn & Martohardjono (1996) gaan ervan uit dat de T2-leerder volledige toegang heeft tot UG (Full Access Hypothesis), en dat T2-verwerving sterk lijkt op T1-verwerving. De rol van transfer is gegeven een dergelijk kader minimaal. Anderen, zoals Schwartz & Sprouse (1996) gaan er nu juist vanuit dat transfer een grote rol speelt bij T2-verwerving. Zij nemen echter ook aan dat T2-leerders toegang hebben tot UG (Full Transfer/Full Access Hypothesis of FTFA).

De Wit (2008) gaat uit van het bestaan van transfer. Ook wil zij testen of bepaalde zinnen makkelijker geleerd worden dan andere, wat op een rol van UG zou kunnen duiden. Tenslotte wil zij onderzoeken in hoeverre informele zinstypen zoals vooropplaatsing en *in situ*-vragen worden gebruikt. Dergelijke zinnen worden slechts zijdelings behandeld tijdens grammaticaleslessen die de studenten volgen, maar worden in de Franse spreektaal wel frequent gebruikt (zie onder andere Hulk 1996, Cheng & Rooryck 2000). Dit leidt tot de volgende onderzoekshypotheses.

- Pronominale inversie en stilistische inversie met een simpel werkwoord worden correct geproduceerd (positieve transfer).
- Stilistische inversie met een complex werkwoord geeft problemen, leidend tot gebruik van zinnen van het type **A quelle heure est Petra venue ?* (negatieve transfer).
- Informele structuren als vooropplaatsing en *in situ*-vragen worden vooral gebruikt door T2-leerders die veel contact hebben met Franstaligen, want deze moeten buiten het onderwijs geleerd worden.

3.1 Experimentele opzet

Het onderzoek is gebaseerd op productiedata. Tijdens het experiment werden de proefpersonen er in individuele sessies toe bewogen vraagzinnen te maken. Om dit te bereiken kregen ze een serie dia's te zien op een computerscherm. Op iedere dia werden een vraagconstituent, een werkwoord of werkwoordcluster en een subject gegeven, elk in een apart hokje, en variërend in volgorde. De opdracht was om van die elementen een vraagzin te construeren, waarbij eventueel nog gebruik gemaakt kon worden van *est-ce que* en waarbij een werkwoordcluster opgebroken kon worden. Iedere proefpersoon kreeg in totaal 72 items (plus 5 oefen-items) en kreeg per item 5 seconden de tijd om een vraag te construeren en uit te spreken. De onderzoeker was bij het experiment aanwezig, en zorgde ervoor dat de tijdslimiet niet overschreden werd. De gegevens werden digitaal opgenomen. Een voorbeeld van een dia is gegeven in figuur 1. De proefpersoon kon bij iedere dia zelf kiezen voor een vraagstructuur (zie (4) voor een overzicht van mogelijke structuren).

a téléphoné	Jean	à quelle heure
-------------	------	----------------

Figuur 1: Voorbeeld van een test-item.

De gekozen opzet heeft een aantal voordelen boven andere mogelijke manieren om de voorkeur van sprekers voor een bepaald type vraagzin te bepalen. Zuckerman & Hulk (2001) maken in een experiment naar woordvolgorde in vraagzinnen bij jonge Franse kinderen bijvoorbeeld gebruik van ingebedde vraagzinnen. De kinderen kregen de opdracht op grond hiervan een directe vraag te formuleren. Uit de resultaten van het onderzoek blijkt dat in 81% van de gevallen voor vooropplaatsing werd gekozen. De volgorde in een directe vraag met vooropplaatsing correspondeert exact met de volgorde in een indirecte vraag. Het is niet duidelijk in hoeverre de uitslag van het experiment voortkomt uit een voorkeur voor vooropplaatsing of beïnvloed is door het gebruik van een indirecte vraag in de testitems. In het onderzoek van De Wit (2008) is de volgorde van presentatie een variabele, die slechts zeer beperkt invloed bleek te hebben op de resultaten (zie De Wit 2008).

3.2 Test-items

De twee belangrijkste variabelen van het onderzoek zijn lexicaal versus pronominaal subject (*il – Jean*), en simpele versus complexe werkwoordsvorm (*achètera – a raconté*). Er zijn drie typen vraagconstituenten gebruikt, corresponderend met een adverbiale bepaling, een direct object en een indirect object (*à quelle heure, quel livre, de quel*

programme). De 12 combinaties van subject, werkwoord en vraagconstituent zijn in alle mogelijke volgordes (6 per combinatie) aangeboden aan de proefpersonen, resulterend in 72 test-items ($2 \times 2 \times 3 \times 6 = 72$).

3.3 Proefpersonen

De T2-leerders in het pilot-experiment zijn eerstejaars studenten Frans aan de Universiteit Leiden, die ten tijde van het onderzoek halverwege het tweede semester van hun studie Frans waren. Deze proefpersonen werden in twee groepen verdeeld (elk van 5 proefpersonen) op grond van hun contacten met Franstaligen. De proefpersonen in groep A hadden weinig contacten met Franstaligen. De proefpersonen in groep B hadden òf regelmatig contact met Frans en òf zij waren voor een langere periode (meerder weken) in een Franstalige omgeving geweest. De test werd tevens afgenomen bij 5 Franstalige proefpersonen, die als controlegroep fungeerden (Groep C).

3.4 Resultaten

Tabel 2 geeft een eerste overzicht van de resultaten van het experiment. In deze tabel wordt voor de drie groepen proefpersonen aangegeven welke vraagstructuren ze hebben gebruikt, waarbij een verschil is gemaakt tussen lexicale subjecten (S-lex) en pronominale subjecten (S-pr). Dit laatste is van belang, omdat sommige structuren alleen met lexicale subjecten gemaakt kunnen worden (SI, CI), terwijl andere alleen met pronominale subjecten (PI) of met beide typen subjecten (*in situ*, Vo, *e-c q*) voorkomen. Afhankelijk van het type structuur moet dus naar de kolom S-lex, S-pr of totaal gekeken worden. Om dit te vergemakkelijken, zijn de aantallen in de voor de structuur relevante kolom vet gedrukt.

De afkorting neg-T staat voor Negatieve Transfer (voor een overzicht van de andere afkortingen, zie noot 2). In deze rij staan de aantallen geproduceerde zinnen van het type (4b). De op een na laatste rij geeft het aantal ‘fouten’ weer. Daaronder vallen gevallen waarbij de proefpersoon niet in staat was de zin op tijd af te ronden, of op een andere manier niet juist reageerde op een test-item (bijvoorbeeld door een pronominaal subject te gebruiken terwijl het test-item een lexicaal subject gaf). De percentages zijn berekend per kolom.

Tabel 2: *Strategieën per groep per type subject*

	Groep A			Groep B			Groep C		
	S-lex	S-pr	totaal	S-lex	S-pr	totaal	S-lex	S-pr	totaal
SI	38 (21,1%)	0 (0%)	38 (10,6%)	25 (13,8%)	0 (0%)	25 (6,9%)	2 (1,1%)	0 (0%)	2 (0,6%)
CI	11 (6,1%)	0 (0%)	11 (3,1%)	12 (6,7%)	0 (0%)	12 (3,3%)	136 (75,6%)	0 (0%)	136 (37,8%)
PI	0 (0%)	73 (40,6%)	73 (20,3%)	0 (0%)	44 (24,4%)	44 (12,2%)	0 (0%)	146 (81,1%)	146 (40,6%)
<i>in situ</i>	56 (31,1%)	70 (38,8%)	126 (35,0%)	79 (43,9%)	103 (57,2%)	182 (50,6%)	25 (13,8%)	30 (16,6%)	55 (15,2%)

	Groep A			Groep B			Groep C		
	S-lex	S-pr	totaal	S-lex	S-pr	totaal	S-lex	S-pr	totaal
Vo	24 (13,3%)	19 (10,6%)	43 (11,9%)	43 (23,9%)	18 (10,0%)	61 (16,9%)	4 (2,2%)	1 (0,6%)	5 (1,4%)
<i>e-c q</i>	22 (12,3%)	17 (9,4%)	39 (10,8%)	18 (10,0%)	14 (7,8%)	32 (8,9%)	10 (5,6%)	2 (1,1%)	12 (3,3%)
neg-I	19 (10,6%)	0 (0%)	19 (5,3%)	2 (1,1%)	0 (0%)	2 (0,6%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)
fouten	10 (0,5%)	1 (0,6%)	11 (3,0%)	1 (0,6%)	1 (0,6%)	2 (0,6%)	3 (1,7%)	1 (0,6%)	4 (1,1%)
totaal	180	180	360	180	180	360	180	180	360
	totaal per kolom: 100%.								

Groep A koos in 126 van de 360 gevallen voor de *in situ*-vraag (35,0%). *Est-ce que*-vragen en vooropplaatsing werden respectievelijk 39 en 43 keer gebruikt op een totaal van 360 (11,9% en 10,8%). Stilistische inversie werd in 38 van de 180 gevallen met een lexicaal subject gekozen (21,1%). Pronominale inversie werd bij 73 van de 180 test-items met een pronominaal subject gebruikt (40,6%). Groep B koos nog duidelijker voor de *in situ*-strategie dan groep A: bij 182 van de 360 test-items werd een *in situ*-vraag gebruikt (50,6%). Pronominale inversie werd minder gebruikt dan door groep A, namelijk in 44 van de 180 gevallen met een pronominaal subject (24,4%). Groep C heeft een grote voorkeur voor pronominale inversie (146 op de 180 gevallen met een pronominaal subject) en voor complexe inversie (136 op de 180 gevallen met een lexicaal subject). Verder wordt af en toe voor de *in situ*-strategie gekozen (55 op het totaal van 360 items). Vragen met *est-ce que*, vooropplaatsing en vooral stilistische inversie worden weinig gebruikt (*e-c q* 3,3%, Vo 1,4%, SI 0,6%). Het is duidelijk dat groep C voor formeel taalgebruik kiest (CI en PI). Merk echter op dat SI weinig gebruikt wordt, ondanks het feit dat het om een formele structuur gaat.

Om de data voor stilistische inversie te kunnen interpreteren en te kunnen vergelijken met negatieve transfer, is het van belang de gegevens uit te splitsen naar type werkwoordsvorm. Stilistische inversie met een simpele werkwoordsvorm geeft immers dezelfde volgorde als een V2 structuur, terwijl SI met een complex werkwoord geen Nederlandse tegenhanger heeft. Het toepassen van V2 met een complexe werkwoordsvorm resulteert in negatieve transfer. In tabel 3 worden de resultaten per groep uitgesplitst naar gekozen structuur en de vorm van het werkwoord. “V” verwijst in de tabel naar een simpele werkwoordsvorm, en “aux V” naar een complexe werkwoordsvorm bestaande uit een hulpwerkwoord en een voltooid deelwoord. De getallen in de tabel geven het aantal geproduceerde zinnen van een gegeven type ten opzichte van het totale aantal van items waarvoor het gebruik van dit type mogelijk was. Dus SI was alleen mogelijk bij items met een lexicaal subject (540 in totaal, 180 per groep, 90 per groep per werkwoordsvorm), en is bij 65 van de 540 items gebruikt.

Tabel 3: Strategieën voor het stellen van vragen per werkwoordsvorm per groep

	Groep A		Groep B		Groep C		totaal
	V	aux V	V	aux V	V	aux V	
SI (S-lex)	36/90	2/90	24/90	1/90	2/90	0/90	65/540
PI (S-pr)	31/90	42/90	22/90	22/90	76/90	70/90	263/540
CI (S-lex)	0/90	11/90	3/90	9/90	65/90	71/90	159/540
<i>in situ</i>	60/180	66/180	90/180	92/180	23/180	32/180	363/1080
Vo	18/180	25/180	20/180	41/180	4/180	1/180	92/1080
<i>e-c q</i>	30/180	9/180	20/180	12/180	7/180	5/180	83/1080
neg-T (S-lex)	0/90	19/90	0/90	2/90	0/90	0/90	21/540
fouten	5/180	6/180	1/180	1/180	3/180	1/180	17/540

Tabel 3 laat zien dat stilistische inversie nauwelijks gebruikt wordt met een complex werkwoord: in maar 3 van de 65 gevallen waarbij SI gebruikt werd was het werkwoord complex. Bovendien werden deze vormen op één na geproduceerd door de Nederlandstalige proefpersonen. Gezien het feit dat de Franstalige proefpersonen nauwelijks voor SI kiezen, kan het overvloedig gebruik van SI door de Nederlandstalige proefpersonen zelfs gezien worden als een vorm van overgebruik. Voor *est-ce que* bestaat een voorkeur voor een simpele werkwoordsvorm, terwijl vooropplaatsing juist meer wordt gekozen bij een complexe werkwoordsvorm. Met name groep A maakt relatief veel fouten maakt bij items met een complex werkwoord (aux V). Ook negatieve transfer (neg-T) treedt vooral op in groep A, die dit type zin 19 keer produceerde. Merk op dat dit antwoord alleen mogelijk was bij items met een lexicaal subject en een complex werkwoord (dus 90 van de 360 items per groep). De vorm van het werkwoord speelt geen rol bij het gebruik van pronominale inversie (PI). PI wordt ongeveer evenveel gebruikt met simpele werkwoordsvormen als met complexe werkwoordsvormen (zie de tweede rij in tabel 3).

Om de waarschijnlijkheid van het gebruik van de verschillende strategieën te schatten is gebruik gemaakt van een multinomiaal logistisch regressiemodel. De afhankelijke variabele correspondeert met zeven categorieën. De voorspelde mogelijke uitkomsten van deze variabele zijn i) SI, ii) PI, iii) CI, iv) *in situ*, v) Vo, vi) *e-c q*, vii) neg-T. Er zijn drie onafhankelijke variabelen: i) groep, ii) werkwoordsvorm en iii) vorm van het subject.

We hebben de waarschijnlijkheid van het gebruik van SI in combinatie met een simpele werkwoordsvorm vergeleken met de kans op negatieve transfer (neg-T). Voor groep A zien we dat de waarschijnlijkheid van SI groter is dan de waarschijnlijkheid van negT (B=1.400, Wald=2.094 df=1 p=.148). Het verschil is echter niet statistisch significant. Voor groep B treedt hetzelfde effect op, en in dit geval is het wel significant (B=2.972, Wald=7.115 df=1 p=.008). Met andere woorden: T2-leerders met regelmatige contacten met Franstaligen gebruiken minder vaak zinnen met negatieve transfer in zinnen met een complexe werkwoordsvorm dan je zou verwachten op grond van hun gebruik van stilistische inversie in zinnen met een simpele werkwoordsvorm. In beide gevallen is het aannemelijk dat er gebruik wordt gemaakt van de Nederlandse V2-structuur. De V2-structuur komt in combinatie met een simpele werkwoordsvorm overeen met stilistische inversie en leidt tot ongrammaticaliteit in zinnen met een complexe werkwoordsvorm (zie (4a) en (4d)). Merk hierbij op dat pronominale inversie

(PI) wel regelmatig voorkomt met een complex werkwoord. Dit laat zien dat de proefpersonen er op zich geen moeite mee hadden om een subject tussen het hulpwerkwoord en het voltooid deelwoord te plaatsen.

Tabel 4 laat een aantal individuele verschillen zien tussen de proefpersonen uit de verschillende groepen. In groep A en B blijken bijvoorbeeld bijna alle gevallen van complexe inversie gemaakt te zijn door twee proefpersoon (proefpersoon 3 en proefpersoon 7). Ook blijkt vooropplaatsing door drie proefpersonen uit groep A helemaal niet gebruikt te worden, terwijl de proefpersonen uit groep A die de structuur wel gebruiken dit relatief vaak doen. Tenslotte valt op dat twee van de vijf proefpersonen uit groep C uitsluitend of bijna uitsluitend voor pronominale inversie en complexe inversie kiezen.

Tabel 4: *Strategieën voor het stellen van vragen per proefpersoon*

#	SI	PI	CI	Vo	<i>e-c q</i>	<i>in situ</i>	neg-T	fouten	
1	15/36	12/36	0/36	13/72	0/72	29/72	0/18	3/72	Groep A
2	0/36	2/36	0/36	30/72	0/72	38/72	0/18	2/72	
3	0/36	20/36	10/36	0/72	22/72	12/72	2/18	6/72	
4	5/36	14/36	0/36	0/72	16/72	31/72	6/18	0/72	
5	18/36	25/36	1/36	0/72	1/72	16/72	11/18	0/72	
6	3/36	2/36	0/36	14/72	0/72	53/72	0/18	0/72	Groep B
7	4/36	18/36	9/36	6/72	1/72	31/72	2/18	1/72	
8	8/36	6/36	0/36	23/72	0/72	35/72	0/18	0/72	
9	2/36	12/36	3/36	3/72	20/72	32/72	0/18	0/72	
10	8/36	6/36	0/36	15/72	11/72	31/72	0/18	1/72	
11	1/36	29/36	28/36	1/72	0/72	13/72	0/18	0/72	Groep C
12	1/36	22/36	18/36	3/72	12/72	15/72	0/18	1/72	
13	0/36	23/36	20/36	1/72	0/72	26/72	0/18	2/72	
14	0/36	36/36	36/36	0/72	0/72	0/72	0/18	0/72	
15	0/36	36/36	34/36	0/72	0/72	1/72	0/18	1/72	

4 Discussie

Bij het interpreteren van de data is van belang te benadrukken dat het niet gebruiken van een bepaalde structuur niet betekent dat de structuur niet gekend wordt. Dit is het duidelijkst bij de Franse sprekers, die niet alle mogelijke structuren gebruiken (zie met name het gedrag van proefpersoon 14 en 15 in tabel 4, die duidelijk voor formeel taalgebruik kiezen en maar enkele structuren gebruiken). De data zeggen dus iets over de voorkeuren van de sprekers voor de gebruikte structuren. Het is bij de T2-sprekers wel aannemelijk dat die voorkeuren een beeld geven van het gemak waarmee de vraagzinnen in kwestie geproduceerd worden.

De voorspelde positieve en negatieve transfer lijkt wel op te treden, maar hierbij vallen een aantal dingen op. In de eerste plaats worden er relatief weinig zinnen geproduceerd van het type (8) (negatieve transfer):

(8) *A quelle heure a Jean téléphoné

Vooral groep B lijkt nauwelijks last te hebben van negatieve transfer (2 gevallen tegen 19 in groep A). Positieve transfer met pronomina treedt mogelijk wel op, maar niet heel duidelijk: in test-items met pronomina wordt ook vaak voor andere strategieën gekozen en met name voor de *in situ*-strategie.

Positieve transfer treedt echter heel duidelijk op in zinnen met lexicale subjecten en een simpele werkwoordsvorm: de V2-structuur in het Nederlands komt in die gevallen overeen met stilistische inversie. Dergelijke zinnen worden door de Nederlandse proefpersonen veelvuldig gebruikt, terwijl ze erg zeldzaam zijn bij de Franstalige proefpersonen. Omdat stilistische inversie met een complex werkwoord nauwelijks voorkomt, is het niet aannemelijk dat de Nederlandstalige T2-leerders hier echt stilistische inversie gebruiken. Het is veel waarschijnlijker dat zij de V2-structuur van het Nederlands toepassen.

Het kwantitatieve verschil tussen positieve transfer en negatieve transfer (productie van zinnen van het type (8)) is erg interessant: blijkbaar lukt het de T2-leerders om negatieve transfer uit te filteren, terwijl positieve transfer niet wordt uitgefilterd, zelfs als die tot overgebruik leidt. Dit suggereert dat de T2-leerders gebruik weten te maken van negatieve evidentie: het is aannemelijk dat de proefpersonen hebben geleerd dat het niet mogelijk is om in het Frans zinnen te maken zoals de zin in (8), en weten ze de neiging om dit wel te doen te onderdrukken. Het uifilteren van negatieve transfer is mogelijk gerelateerd aan andere processen in T2 verwerking waarbij controle of inhibitie van de moedertaal een rol speelt (zie Krol 2008 voor discussie over dit onderwerp met betrekking tot het lexicon).

Het verschil tussen de sprekers met en zonder regelmatige contacten met T1-sprekers is opvallend. Voor het uifilteren van negatieve transfer is negatieve evidentie nodig: de T2-leerders moeten leren dat zinnen van het type (8) ongrammaticaal zijn, en ze leren dat in principe door correctie tijdens grammaticaonderwijs. Groep B heeft meer ervaring met Frans spreken, maar het is niet aannemelijk dat hun contacten met Franstaligen geleid hebben tot het ontdekken van de ongrammaticaliteit van (8). Er wordt immers vrij algemeen aangenomen dat in een gewone communicatieve interactie wel evidentie kan worden verkregen voor het bestaan van bepaalde structuren, maar niet voor ongrammaticaliteit (de 'No Negative Evidence Assumption'). Het is dus vreemd dat regelmatige contacten met Franstaligen een factor zijn die het genoemde effect versterken. Als de studenten negatieve transfer kunnen uifilteren omdat ze geleerd hebben dat zinnen zoals (8) niet kunnen in het Frans, zou je verwachten dat de twee groepen zich vergelijkbaar zouden gedragen. Beide groepen hebben immers een vergelijkbare hoeveelheid grammatica- en taalonderwijs gevolgd. Een mogelijke verklaring is dat groep B door meer ervaring met het spreken van het Frans er beter in slaagt tijdens het spreken gebruik te maken van geleerde kennis dan de sprekers van groep A.

Wat betreft de verschillen tussen groep A en B valt ook het volgende op. Over het algemeen lijken de sprekers van groep B, zoals voorspeld, een grotere voorkeur te hebben voor informeel taalgebruik (*in situ*, vooropplaatsing) dan sprekers van groep A, en het is aannemelijk dat informeel contact met Frans hiertoe heeft bijgedragen. Het is echter niet zo dat de proefpersonen uit groep A deze structuren niet of nauwelijks gebruiken. Met name *in situ*-vragen worden door de proefpersonen in groep A

veelvuldig geproduceerd. Vooropplaatsing wordt door twee van de vijf proefpersonen in groep A geproduceerd.

Het verschil tussen *in situ*-vragen en vooropplaatsing enerzijds, en complexe inversie anderzijds is opvallend. Deze structuren komen geen van allen in het Nederlands voor, maar *in situ*-vragen en vooropplaatsing lijken, in elk geval voor Nederlandstalige T2-leerders, makkelijker te leren en actief te gebruiken dan complexe inversie, ondanks het feit dat vooral complexe inversie veel aandacht krijgt tijdens de grammaticaleslessen. Dit is interessant met betrekking tot T2-verwerving, omdat het duidelijk laat zien dat het niet voorkomen van een bepaalde structuur in de T1 niet noodzakelijk betekent dat die structuur ook moeilijk te leren is. Uit verder onderzoek zou moeten blijken of de voorkeuren toch correleren met eigenschappen van de moedertaal van de T2-leerders of dat heel in het algemeen bijvoorbeeld *in situ*-vragen en vooropplaatsing makkelijker te leren zijn dan complexe inversie (bijvoorbeeld omdat het subject tweemaal uitgedrukt wordt). In het laatste geval zou dat kunnen wijzen op invloed van UG bij het leren van een tweede taal, en dus pleiten voor de Full Transfer/Full Access hypothese van Schwartz & Sprouse (1996). Zuckerman & Hulk (2001) laten zien dat Franse T1-leerders (kinderen van ongeveer 5 jaar) veel minder inversiestructuren en veel meer Vooropplaatsing gebruiken dan de volwassenen proefpersonen uit hun experiment. De Nederlandse T2-leerders uit hier beschreven experiment gebruiken ook meer Vooropplaatsing dan de Franse proefpersonen. Daarnaast worden inversiestructuren die niet overeenkomen met V2 gemeden. Gezien de kleinschaligheid van het experiment is echter meer onderzoek nodig om vast te stellen of een dergelijke vergelijking tussen Franse T1-leerders en Nederlandse T2-leerders van het Frans gemaakt mag worden.

De data van Hulk (1996) en de resultaten van het hier gepresenteerde onderzoek zijn op een aantal punten zeer verschillend. In de eerste plaats valt op dat complexe inversie in het experiment van Hulk door alle studenten altijd correct herkend wordt als een grammaticale structuur in het Frans. De Nederlandstalige en Franstalige proefpersonen in het experiment van De Wit verschillen juist zeer sterk van elkaar met betrekking tot hun gebruik van complexe inversie. De Franstalige proefpersonen gebruiken allemaal zeer regelmatig complexe inversie, sommigen in (bijna) alle zinnen met een lexicaal subject. Bij de Nederlandse proefpersonen valt op dat 6 van hen de structuur in het geheel niet gebruiken. Twee gebruiken de structuur relatief vaak (10 en 9 keer) en twee sporadisch (1 en 3 keer), waarbij het gedrag per groep (A of B) vergelijkbaar is. Dit suggereert dat de meeste Nederlandstalige proefpersonen de structuur moeilijk vinden, zoals we hierboven ook hebben opgemerkt. Herkennen is in dit geval dus makkelijker dan produceren.

Een tweede punt waarop de data op een interessante manier van elkaar verschillen is het gebruik van vooropplaatsing. Deze structuur wordt door de Franstalige proefpersonen nauwelijks gebruikt (5 keer in totaal), maar veel van de Nederlandstalige proefpersonen gebruiken vooropplaatsing met grote regelmaat, waarbij opvalt dat de twee groepen van elkaar verschillen. Alle proefpersonen van groep B gebruiken vooropplaatsing, terwijl maar twee van de vijf proefpersonen van groep A de structuur gebruiken. Hulk suggereert dat de studenten moeite hebben met het verwerven van dit type zinnen: slechts 40% van de studenten uit haar onderzoek beoordelen zinnen met vooropplaatsing als grammaticaal. Op grond van de productiedata lijkt het produceren van dergelijke zinnen weinig problemen op te leveren, al bestaat er een verschil tussen de groepen A en B.

De correlatie tussen stilistische inversie en vooropplaatsing die Hulk in haar onderzoek vond, is in de resultaten van De Wit niet meer aanwezig. Zinnen met stilistische inversie van het type (6b), die in Hulk's onderzoek op een zelfde manier werden beoordeeld als de gevallen van vooropplaatsing, komen nauwelijks voor (drie keer in totaal). Omdat het onderzoek is uitgevoerd bij verschillende groepen, is niet goed te achterhalen of de verschillen te maken hebben met de proefpersonen of met de taak (productie versus het geven van grammaticaliteitsoordelen). Om meer inzicht te krijgen in de verschillen tussen productie en grammaticaliteitsoordelen zouden de twee taken gecombineerd moeten worden in vervolgonderzoek.

Het meest opvallende resultaat van het onderzoek is de grote voorkeur van de Nederlandse T2-leerders voor stilistische inversie gecorreleerd met het gebruik van een simpele werkwoordsvorm. Deze data zijn moeilijk te verklaren zonder aan te nemen dat het hier om positieve transfer van de Nederlandse V2-structuur gaat. Het relatief weinig voorkomen van zinnen van het type (9) (negatieve transfer door V2 met een complex werkwoord) maakt aannemelijk dat T2-leerders, vooral als ze de doeltaal veel spreken, in staat zijn negatieve transfer uit te filteren. Vervolgonderzoek zal duidelijk moeten maken hoe sterk dit effect is.

Bibliografie

- Cheng, L.L. & Rooryck, J. (2000). Licensing *wh*-in-situ. *Syntax*, 3, 1-19.
- Epstein, S., Flynn, S. & Martohardjono G. (1996). Second Language Acquisition: Theoretical and experimental issues in contemporary research. *Brain and Behavioral Sciences*, 19, 677-758.
- Hulk, A. (1996). Parameter setting and the acquisition of *wh*-questions in L2 French. In P. Jordens & J. Lalleman (Eds.) *Investigating Second Language Acquisition*. Berlin: Mouton de Gruyter, 237-259.
- Kroll, J.F. (2008). Juggling Two Languages in One Mind. *APA Psychological Science Agenda*, 22, <http://www.apa.org/science/psa/kroll.html>.
- Kampers-Manhe, B., Marandin, J.-M., Drijkoningen, F., Doetjes, J. & Hulk, A. (2004). Subject NP Inversion. F. Corblin & H. de Swart (Eds.) *Handbook of French Semantics*. Stanford: CSLI Publications, 553-579.
- Schwartz, B. & Sprouse R. (1996). L2 cognitive states and the full transfer/full access model. *Second Language Research*, 12, 40-72.
- Wit, P. de (2008). *L'apprentissage des questions qu en français par des apprenants L2 néerlandophones*. Masterscriptie Faculteit der Letteren, Universiteit Leiden.
- Zuckerman, S. & Hulk, A. (2001). Acquiring optionality in French *wh*-questions: an experimental study. *Revue québécoise de linguistique*, 30, 71-97.